

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 40., BR. 4, 97.-128., ZAGREB, TRAVANJ 1993.

O PRIPREMAMA PRAVOPISNIH NAČELA

Stjepan Babić

 prošlom smo broju objavili opširan članak o današnjoj pravopisnoj problematiki, među ostalim i pismo što ga je Jezično povjerenstvo MH uputilo određenim ustanovama. Sve su ustanove odgovorile izravnim dopisima, samo je Razred za književnost HAZU poslao izvadak iz zapisnika s popratnim dopisom. Budući da je rad tih ustanova javan, odgovore objavljujemo u našem časopisu znajući da je naša javnost neobično zainteresirana za tu problematiku, čak i previše jer su neka javna glasila i umjetno raspirivala uzbuđenje.

Odgovori će djelovati smirujuće jer se sve ustanove uglavnom slažu da u sadašnjim pravopisnim načelima ne bi trebalo ništa bitno mijenjati. Kad se pogleda malo dublje u neke pojedinosti, vidi se da sve nije tako jednostavno kako se na prvi pogled čini pa je tomu potreban komentar, ali o tome u idućem broju.

Odgovore objavljujemo redom kojim su stigli.¹

1 Od šest ustanova tri nisu stavile nadnevak na svoj dopis.

Da bi bilo jasnije što se na što odnosi, jer se većina poziva na točke upućenoga im dopisa, koji smo objavili u prošlom broju, evo ukratko o čemu je riječ u pojedinoj točki:

1. da se na mjestu bivšega jata
 - a) u dugim slogovima piše *ie* (*biel*)
 - b) u kratkim slogovima *je* i iza tzv. pokrivenoga *r* (*strjelica...*)
2. da se *d, t* pišu
 - a) u oblicima imenica na *-tak, -dak, -tac, -dac, -tka* ispred *c, č* (*mladca, mlatca*)
 - b) u tvorbi riječi ispred sufiksa koji počinju sa *č* (*govedče*)
3. da li morfonološki ili fonološki pravopis?
4. pisanje *j* u sklonidbi imenica tipa *Leopardi, Leopardija*.

1. ZAVOD ZA HRVATSKI JEZIK

Na sjednici od 11. studenoga 1992. prošireni sastav Znanstvenoga vijeća Zavoda za hrvatski jezik razmatrao je načela za usavršavanje hrvatskoga pravopisa na temelju dopisa koji je Zavodu uputilo Jezično povjerenstvo Matice. Vijeće je temeljito i svestrano razmotrilo cjelokupnu problematiku hrvatskoga pravopisa, kao i svaki put dosada u novijoj povijesti kada se raspravljalo o hrvatskom jeziku i rješavala krupna pitanja toga jezika.

U raspravi je iznesen jedinstven stav da je potrebno težiti usavršavanju pojedinih rješenja u hrvatskomu jeziku, pa tako i u pravopisu. Isto je tako istaknuto da je najbolji pravopis koji se što manje mijenja. Kako u hrvatskom jeziku postojeći pravopis ima dugu tradiciju (osim nekih izuzetaka, npr. pisanje zareza) i dobro udovoljava zahtjevima koji se postavljaju pravopisu, zaključak je da nema nikakvih potreba za većim promjenama postojećega pravopisa.

Nakon toga prišlo se razmatranju pojedinačnih rješenja i izjašnjavanju o njima. Bilo je nazočno 19 članova Zavoda tijekom rasprave o prvoj točki, odnosno 20 tijekom rasprave o drugoj, trećoj i četvrtoj točki.

Prvo se načelo odnosilo na pisanje jata u dugim i kratkim slogovima.

a) Jednoglasno je prihvaćeno tradicionalno rješenje da se u dugim slogovima piše *ije* (*bijel, snijeg*), a ne *ie* kako je predloženo (*snieg, biel*).

b) Jednoglasno je prihvaćeno dosadašnje načelo da se u kratkim slogovima ne piše *je* u riječima s tzv. pokrivenim *r* u primjerima kao *vremena, brežuljak*, premda se *je* piše u riječima *sagorjeti, rješenje*.

Istaknuto je da predloženo rješenje ne pojednostavljuje ključni problem prepoznavanja dugoga jata, pa bi drukčiji način pisanja dugoga jata bila promjena radi promjene sa svim negativnostima koje takav postupak sa sobom nosi.

c) Jednoglasno je zaključeno da ostaje promjena *ije-je* ispred *o* (*vidio, iznio*), kao i da ostaje dosadašnje pisanje riječi u kojima nije vidljivo postojanje jata (*repa, rezati, trebati*).

2. Drugo se načelo odnosilo na pisanje *d, t* u nekim oblicima.

a) Za predloženo načelo da se u oblicima imenica na *-tak, -dak, -tac, -dac, -tka* ispred *c, č* pišu *d* i *t* izjasnila su se tri člana Zavoda (uz izuzetke riječi *oca, suca, srca* koji su se tako uobičajili). Za sadašnje pravilo, tj. da se u tim položajima ne pišu *d* i *t*, izjasnilo se 17 članova.

b) Jednoglasno je odbijeno načelo da se u tvorbi riječi ispred sufikasa koji počinju sa *c, č* pišu *d* i *t* (*čeljadce, otčev* i sl.).

O tom pitanju rečeno je da prijedlog ima i stvarnih opravdanja, ali bi koristi od promjena bile mnogo manje nego štete.

3. Za morfonološki se pravopis izjasnio jedan član, a fonološki prihvaća 19 članova.

4. Četvrta se točka odnosila na pisanje *j* u oblicima imenica koje završavaju na *i*. Za pisanje *j* u oblicima imenica koje završavaju na *i* (*Leopardi-Leopardija*) izjasnilo se 17 članova Zavoda. Pisanje bez *j* (*Leopardi-Leopardia*) prihvatljivo je trima članovima.

Predstojnik
dr. Mijo Lončarić²

2. KATEDRA ZA SUVREMENI HRVATSKI KNJIŽEVNI JEZIK FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Štovana gospodo!

O vašem dopisu br. 296/92 od 5. studenog o. g. članovi Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik raspravljali su na svom sastanku održanom 8. prosinca o. g. Sastanku su pribivali svi članovi Katedre.

Imajući na umu za pravopisnu problematiku bitne stručne i praktične razloge, Katedra je *jednoglasno* otklonila sve pravopisne promjene koje predlažete u svom dopisu, dakle točke 1a i 1b, 2a i 2b, 3 i 4.

Katedra spomenute prijedloge ocjenjuje nedostatno obrazloženima i stručno potpuno neopravdanima. Po ocjeni Katedre prihvaćanje ovih i ovakvih pravopisnih promjena značilo bi dvostruku štetu za hrvatsku kulturu jer bismo se tako, s jedne strane, sasvim nepotrebno odrekli punog stoljeća zrele hrvatske pravopisne prakse, a s druge bismo nedvojbeno uzrokovali pomutnju u suvremenoj hrvatskoj pravopisnoj praksi.

Katedra također smatra da ovako ozbiljna i važna lingvistička i sociolingvistička problematika mora biti dana na razmatranje svim stručnim tijelima u državi, a ne samo nekima. Ovako sužen broj tijela kojima su upućeni prijedlozi Povjerenstva ne posvjedočuje predlagачevu demokratičnost.

² Primljeno 13. XI. 1992.

I konačno, podsjećamo Povjerenstvo na, činilo vam se, poznatu i priznatu činjenicu da je Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik stručno tijelo koje donosi odluke, a ne tijelo koje bi se tek izjašnjavalo o tuđim gotovim odlukama.

S uvažavanjem

Dr. Marko Samardžija, izv. prof., voditelj Katedre³

3. DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Zagreb, 16. 12. 1992.

Na vašu zamolbu za mišljenje o načelima za usavršavanje hrvatskoga pravopisa, Upravni odbor Društva hrvatskih književnika na proširenom sastanku od 15. prosinca 1992. suglasio se u slijedećem:

- ad 3. - Hrvatskom jeziku i pravopisnoj tradiciji najviše odgovara u osnovi fonološki pravopis sa stanovitim morfonološkim elementima, pa u izradi novog pravopisa treba da dođu do izražaja oba načela u razumnom omjeru.

- ad 1. - Da se na mjestu dugog jata ostane kod pisanja "ije", s tri razloga: prvo, zbog već stogodišnjom tradicijom uvriježenog pisanja, drugo, s tehničkih razloga (rječnici, knjižni fond, etc), treće, zbog u ovom času nepopularnih političkih asocijacija s korijenskim pravopisom.

U pisanju kratkog jata načelno se slažemo s prijedlogom Povjerenstva, osim što smatramo da se moraju dopustiti i neke iznimke, barem kao dubleti (*vrijeme - vremena*).

- ad 2. - U načelu se slažemo s prijedlozima Povjerenstva, osim što i tu držimo da se mora, barem u obliku dubleta, ostaviti mjesta za iznimke (*otac - oca*, kao i *oče!*).

- ad 4. - Zaključeno je da se odluka prepusti stručnom sudu Povjerenstva, premda je bilo snažnih zagovornika pisanja sa "j" (*Leopardija, Petija*).

U diskusiji je prevladavalo mišljenje da bi previše radikalni zahvati bili u svakom pogledu kontraproduktivni, ali da morfonološkom načelu treba otvarati prostor za prirodno i postupno afirmiranje u onoj mjeri u kojoj je do sada bilo potiskivano.

S poštovanjem

Za Upravni odbor DHK-a
Nedjeljko Fabrio
predsjednik

4. MINISTARSTVO KULTURE I PROSVJETE REPUBLIKE HRVATSKE

Zagreb, 8. siječnja 1993.

Primili smo Vaš dopis od 5. XI. 1992., u kojem izlažete načela za usavršavanjem hrvatskoga pravopisa i tražite naše mišljenje o pitanjima koja su dogovornog karaktera.

3 Primljeno 16. XII. 1992.

Podržavamo težnje Vašeg eminentnog sastava da se određene nedoumice na pravopisnom području što bolje i što prije riješe, ali želimo upozoriti na dva problema o kojima treba dobro razmisliti.

1. Radikalne promjene na mjestu pisanja bivšeg jata (*ie* umjesto *ije*), kao i glasona *d* i *t* ispred *c* i *č* (primjerice *otca, zadatci*) tražile bi ponovno tiskanje ne samo svih školskih knjiga nego i svih književnih djela obuhvaćenih školskom lektinom, kao i svih državnopravnih i zakonskih dokumenata.

Ima li smisla gospodarstveno iscrpljenoj zemlji nametnuti taj teret?

2. Pismenost, uključujući i pravopisnu kulturu, u našem je narodu ionako dosta niska; neće li je ove predložene promjene još više sniziti i povećati zbrku?

Pozdravit ćemo svako poboljšanje u hrvatskom pravopisu koje će biti uvjerljivo obrazloženo i koje će voditi računa ne samo o stručnoj problematici nego i o svim drugim relevantnim čimbenicima.

Mišljenja smo da sada nije trenutak za ovako radikalne promjene u hrvatskom pravopisu kakve se predlažu u Vašem dopisu.

Sa štovanjem

Zamjenik ministra
Prof. dr. Srđan Lelas

5. RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Na vašu je zamolbu Razred za filološke znanosti HAZU na svojoj 9. redovitoj sjednici održanoj 23. studenoga 1992. god. potanko razmotrio primljena *Načela za usavršavanje hrvatskoga pravopisa*. Otvarajući raspravu i izjašnjavanje o tim pitanjima tajnik je Razreda utvrdio da su kopiju dopisa Povjerenstva MH primili svi članovi Razreda uz poziv na sjednicu te da su imali priliku i mogućnost proučiti problematiku i oblikovati svoje mišljenje o svakom pitanju posebno.

Sudjelujući kao prvi u raspravi akademik je Petar Guberina sugerirao da Razred predloži da se pravopis nikako ne mijenja. Po njegovu mišljenju "predložene promjene zapravo uvode etimološki pravopis što akademik Guberina drži kontraproduktivnim, a samo otvaranje toga pitanja u ovome trenutku psihološki nepodesnim" (iz ovjerenoga zapisnika sjednice Razreda). Stav Razreda odražava konačno formalno izjašnjavanje o pojedinim rješenjima. Prema preporuci Povjerenstva MH mišljenje je Razreda u ovoj prilici izraženo i brojčanim odnosima glasova prisutnih članova za ili protiv pojedinih mogućnosti. A članovi su se Razreda izjasnili kako slijedi:

1. a) pisanje *ie* u dugim slogovima:

2 (dva) glasa "za" (prihvaćaju *liep*), 9 (devet) glasova "protiv" (prihvaćaju *lijep*);

- b) da se u kratkim slogovima piše *je* i u riječima s takozvanim pokrivenim *r* svi za rješenje (osim u primjerima kao *brježuljak*, *strjelica*, *vrjemena* i sl.);
- c) promjena *ije* - *je* ispred *-o*:
svi su za *i*: *vidio*, *iznio* ...;
2. a) pisanje *d*, *t* u oblicima imenica na *-tak*, *-dak*, *-tac*, *-dac*, *-tka* ispred *c*, *č*: prihvaćeno je alternativno rješenje: *otpadci/otpaci*, *napitci/napici*, osim u primjera *otac*, *sudac* i sl. gdje se prihvaća samo *oca*, *suca* (ne i *otca*, *sudca*);
- b) pisanje *d*, *t* u tvorbi riječi ispred sufiksa koji počinju sa *c*, *č*: svi su za to da se piše *siročē*, *očēv*, *srce* i sl. (a ne *sirotče*, *otčēv*, *srđce* i sl.);
3. morfonološki ili fonološki pravopis:
svi su načelno za fonološki pravopis;
4. treba li pisati *j* u oblicima (tuđih) imena (prezimana) koja završavaju na *-i*: 9 (devet) glasova za pisanje (intervokalnoga) *j* (npr. *Gavazzija*), 2 (dva) glasa protiv (*Gavazzia*).

Kao što iz podataka izlazi, Razred je o svim pitanjima izrazio gotovo jednodušno mišljenje pa se s pravom nada da će Povjerenstvo za jezik MH imati u vidu i njegovo stajalište pri svojoj konačnoj odluci.

Tajnik Razreda
Akademik Božidar Finka⁴

6. RAZRED ZA KNJIŽEVNOST HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Razred za književnost na svojoj 8. sjednici raspravljao je o dopisu Jezičnoga povjerenstva Matice hrvatske i u raspravi se pokazalo da su svi u cjelini i u potankostima prihvatili gledište DHK, unijeli njihov odgovor doslovce u svoj zapisnik, pod navodnicima, i s posebnim dopisom poslali izvadak iz zapisnika kao svoj odgovor. U Upravnome odboru DHK nalazi se pet redovitih članova Razreda i tri člana suradnika, a kako su se i ostali članovi Razreda pridružili tome, u Razredu nije bilo podjele mišljenja o ovome pitanju, pa Razred i nije ni sastavljao poseban tekst kao svoj odgovor. Odgovor je Razreda dakle posve istovjetan s odgovorom DHK.⁵

⁴ Primljeno 12. I. 1993. jer je razredni tajnik čekao da iduća sjednica, održana 21. XII. 1993., prihvati zapisnik prethodne sjednice pa da onda pošalje dopis.

⁵ Sjednica je održana 20. siječnja 1993., a izvadak iz zapisnika s popratnim dopisom poslan je 4. veljače 1993. s potpisom tajnice Dunje Rapić.